

Өөредилге чылы эгелээн

ХАМААТЫ КАМГАЛАЛЫ

Бүгү чуртталында ишкан, бистин Тыва АССР-ниң колхоз, совхозтарында, улустур бугуруелеринде, школаларда, ортума болган эвди өөредилге черлеринде хамааты камгалалыны бугу хевирлериниң айы-биле өөредилге декабрь 1-де органиастыг эгелээн. Амгы үеде хамааты камгалалыны республика курстары кол кичөөнгейн ажил-агылдарыны, улустур бугуруелериниң улустур ажилдагыларынның өөредилге-методиктиг чыштарыни органиастыг эртеринге угуларган. Идыг өөредилге чыштарынига районнарын хамааты камгалалыны штабтарының начальниктери декабрь айны эгелээнде чыган.

Былдыл амдырал хандырылга министерствозунга даяарлыг тувар улуг-улу бугуруелериниң хамааты камгалалыны командазыны болган бугуруелериниң командирлериниң өөредилге чыштарыни эртерген. Декабрының сесте эгелээш, беш хонук дургуунда хоорайның ангы-ангы бугуруелериниң хамааты камгалалыны талазы-биле тускай кезектериниң начальниктери өөредилге чыштарыни болган массалыг улусташкын чепсизин хорраашкынын шын тодараларының саналгаларын тускай келдирткенерге өөреткен. Хамааты камгалалыны өскө-даа темаларынига өөредилге чыштары уламчылап турар.

Чая өөредилге чымында чорудар ажилдарыны планны бугуруелериниң камгалалыны чамдык районнарынига, колхоз, совхозтарынига, бугуруелеринге «Хамааты камгалалыны ажил-чорудугазын беле байдалга тургузарының талазы-биле» шенеле өөредилге черлерин чорудуп эгелээн. Идыг шенеле өөредилгени республиканың хамааты камгалалыны штабының болгаш курстарының ажилдагылары чокта чаа Кызылдың электери чоккилеринге, башкы институт-дуга, Улуг-Хем районун «УТНА 25 чылы» совхозунга эртергилээш.

Ук шенеле өөредилге үстүндө адаанымыс ажил-агылдарга, институтта бектик денелге эртен.

1976 чылда хамааты камгалалыны бугу кезектери чаа органиастыг хевирге шилчир болган ол чаа органиастыг үстүндө массалыг улусташкын чепсизин камгалалыны чамдык аргаларыни өөрип алыр апар. Ол болза, районнарын болган ажил-агылдарыни хамааты камгалалыны бугу улустур составы чутга чаа чүүдөргө өөредилге эвес, а харын өөредилге-методиктиг чыштарыни эгелээш оларның улустулузыниң туруп турар бөлүктериң улустукулары-биле калып-чачының дузалачызы.

Ук шенеле өөредилге үстүндө адаанымыс ажил-агылдарга, институтта бектик денелге эртен.

1976 чылда хамааты камгалалыны бугу кезектери чаа органиастыг хевирге шилчир болган ол чаа органиастыг үстүндө массалыг улусташкын чепсизин камгалалыны чамдык аргаларыни өөрип алыр апар. Ол болза, районнарын болган ажил-агылдарыни хамааты камгалалыны бугу улустур составы чутга чаа чүүдөргө өөредилге эвес, а харын өөредилге-методиктиг чыштарыни эгелээш оларның улустулузыниң туруп турар бөлүктериң улустукулары-биле калып-чачының дузалачызы.

Ук шенеле өөредилге үстүндө адаанымыс ажил-агылдарга, институтта бектик денелге эртен.

1976 чылда хамааты камгалалыны бугу кезектери чаа органиастыг хевирге шилчир болган ол чаа органиастыг үстүндө массалыг улусташкын чепсизин камгалалыны чамдык аргаларыни өөрип алыр апар. Ол болза, районнарын болган ажил-агылдарыни хамааты камгалалыны бугу улустур составы чутга чаа чүүдөргө өөредилге эвес, а харын өөредилге-методиктиг чыштарыни эгелээш оларның улустулузыниң туруп турар бөлүктериң улустукулары-биле калып-чачының дузалачызы.

Ук шенеле өөредилге үстүндө адаанымыс ажил-агылдарга, институтта бектик денелге эртен.

1976 чылда хамааты камгалалыны бугу кезектери чаа органиастыг хевирге шилчир болган ол чаа органиастыг үстүндө массалыг улусташкын чепсизин камгалалыны чамдык аргаларыни өөрип алыр апар. Ол болза, районнарын болган ажил-агылдарыни хамааты камгалалыны бугу улустур составы чутга чаа чүүдөргө өөредилге эвес, а харын өөредилге-методиктиг чыштарыни эгелээш оларның улустулузыниң туруп турар бөлүктериң улустукулары-биле калып-чачының дузалачызы.

Ук шенеле өөредилге үстүндө адаанымыс ажил-агылдарга, институтта бектик денелге эртен.

1976 чылда хамааты камгалалыны бугу кезектери чаа органиастыг хевирге шилчир болган ол чаа органиастыг үстүндө массалыг улусташкын чепсизин камгалалыны чамдык аргаларыни өөрип алыр апар. Ол болза, районнарын болган ажил-агылдарыни хамааты камгалалыны бугу улустур составы чутга чаа чүүдөргө өөредилге эвес, а харын өөредилге-методиктиг чыштарыни эгелээш оларның улустулузыниң туруп турар бөлүктериң улустукулары-биле калып-чачының дузалачызы.

А. ДЫРТЫП-ООЛ, Тыва АССР-ниң хамааты камгалалыны штабының Кызыл хоорай талазы-биле начальниг дузалачызы.

ЧУРУТКАРДА: чоокта чаа республиканың хамааты камгалалыны штабтарының начальниктери өөредилге үстүндө.

А. ЗАЙЦЕВИЧ фотогу. Улуг-Хем районун «УТНА 25 чылы» совхозунга хамааты камгалалыны шенеле өөредилгениң үстүндө дайынч темаларыниң өөредилгениң белең байдалга чыскаалыны турганы.

А. МОНГУШУН фотогу.

ТУРУЖУНДА ХЕВЭЭР

Б органиастыг чеп-чаа ажил чоруда кереги, Сергий тайгалы шалып ишканын, кырында бугуруелер иңай-бар талрап кыкты, оон чоруту талгалы ооладын бууруни көстүп келер. Тайгалың шымшык бажында шаала куудулар мейнериң мазуреш калымын дарап алган тургулар, оон чамдыклар ында-мында тарамың чадыр поштер, оларны көргө, эриниң кырыб салгалга чүүдөлөш, оон бичин куудуларга ужу-кылдынга карах чепсез өск эвиз ол-бо талгал чаттыда берген, шала электердиң бир оорша колхозаның алгаш көстүп башап келгеш, Сергий биле Тоораның делегем шынаагына берип үскөш.

Алдан чыл бурунгаар, анза, Сергий хемниң ушунга, анчы Сатмыктың шымыгы чамдыгына оол урут төртүтүнгөн. Оон адын алдар дээр аңаа көчкөн эвиз иш кижилер маргуужым-даа турган. Анча келгенериниң хой хоочуну, бир кыргын кадай: «Мен Балдан деп алдар мез» дээш.

Шунтузу оон-биле каттышкан. Революцияның тилээни-биле эрги Эвиз-биле чаа шаңгың өткен чок делесиди хаймың үчүнгөн ивжилер билди, чаа амдырал дээр делесиде ивжилер киришкен. Оларның бирээш Луужук Балдан болган.

Талыгыр мрак сым-тайгага төртүтүлгө болган анча өскөн Балдан Сатмыкович аңа «Тоора-Хем» совхозун төл

сүт-бараан фермазында чурттал орар болган ук фермазын эргелекчидиниң хуузелгенин күөсүдөш, ажил-хевирге билдирин-биле башкарып турар. Ираки Тоуга коллективниң эгелер турар үеде Балдан Сатмыкович чүтгө бугуруелер амыдырал кирген эвес, хол чок арызыне хемге айдалым маллап, чер кезин чоравыны суружуп амдыралга ээрип кирген болуңу үстүндө мурун кижилериниң бирээш алдан ажил, анчы дөгү берген кижиниң амыдырал-чурталгалыны танымжым көөр болза, бугурут узуң тоөгү болгаш.

Д өртен бир чамдыктын ортага үези турган. Бир-ле катан Б. С. Луужук Харал алдын уургайына хевир-делдик чүтүлгө чүүдөдериң сандып өч чедип келгеш, солуннарын номчана, районуң дыңнап, конторада, калыңа, херим калыңа асылган каан плакаттары хөргө. «Бүгү чевениң — фронтунга» деп кыйгырың оон улам сорук хирген. «Граммы адым бүрүз» — немес фронтунга өч беле чыда» деп алдын уургайының дарагаларында, ажилчыларында чаа чугаалакыр болганар.

Балдан Сатмыкович ол-ла чылаан эгелээш, 1946 чылга чедир Харал алдын уургайының ажилчыны эзы ажилдагы болуп, алдыны тып, оон Төрүн эртенге баралгалып турган, мурун ажил-агылдарың олурунга база кирген.

Совет Эвизиниң составынагы Тываның киргени, колхозчу пимчээшкени — бо бугу ивжилерниң амдыралына үндешти эргилдирин бирээш болган. Тоуга району «Совет Тыва», «Май бир» колхозтар тургустунган. Ивжилер колхозка кирерни, суружуп чурталгалыны шилчиреп ивжилер бугурут болган чамдыктары оон дадалаа алдар турганар, а Балдан Сатмыкович калың-даа чамдык чылаан чокка колхозка баштай киргениниң бирээш болган.

— Ээ, Балдан, шунту хемге мөжүп кирин каарымыс ивжилериниң адым, тайгалыс эвизер барбас хри? — джиң эсигер кижилер-даа турган.

Балдан Сатмыкович өөрүңге мичвар тайгаларлар турган.

— Ивжилериниң адымыс, оон зарымыс алдарыс, тайгалыс эвизер, зарын-даа колхоз, бригада боош алган алдар алдар бис. Кижилериниң күжүн шын хувар бер. Чамдымыс алдар, балыктаар, ивжилер, тулдуга кылдыр, мал азыралар, ситген кезер, тоорук, хат чыгар дээр ажил хей.

Чаа амдыралдык ам бо хунда каракка көстүп, бодарал келтенип илчаш идыг чүс турбан чүс болганда ивжилериниң чамдыктарына баштайгы үеде чамдыкшыкынарның турганы таваргалга эвес.

Чүтө дээрге чүс-чүс чылда ивжилер келген да ажилдагы, ивжилер кижилерге чугаалакыр. Колхоз тургустунган соода амдырал чартының чагай-жаан.

Б алдан Сатмыкович бугуруелер чурталгалы амыдыралдык сеткил хемчешкени-биле чугаалакыр эрар.

— Аңың-даа, ивжилериниң даа ажил-ижи, амдырал-чурталгалы байлакшаан. Бистин ивжилериниң ажил-чепсизин чок ал турарлар. Вертолет оларга эржеж чүтүлгө чүүдөдериң апарып берип турар. Мен бодарыма ивжилериниң амдырал-чурталгалыны пимчидилеңиңиң тогуру ивжилдерге чедир башкара үе келген. Аңың-даа бугуруелериниң ажил-чепсизиниң олар ивжилериниң ажил-чепсизиниң, окчештеки, хевир-делдик өскө-даа чүүдөдериң чедирип бээр.

Суурда ажил-иш, амдырал чурталгалы база олуң, хөгүлү. Хоочун ивжилериниң болгаш ажилчыларын сандыг шаңгыла турар, моторлук хемчешти ажилдагы, беким-балгатында тулар, сандык, чымык, хойжу, башкы, эвиз дээр оон-да өскө мергежилдик кижилер бар.

Б. С. Луужук ивжилериниң хувары, совхозурап хой ажилыне шилчешти. Ол 1967

Республиканың бугуруелериниң болгаш албан черлериниң ажилчыларын база албан-хаакчыларын «Күш-ажылдың хоочуну», медаль-биле шаңнаар дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы

Ур үесе ак сеткилдиг күш-ажылды аңа ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң мурундан «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаңнаары болза:

КЫЗЫЛ ХООРАЯ
Зинаида Егоровна Аларина — республика тубдиспансериниң санитаркамы.
Александра Афанасьева Бадмаева — республика тубдиспансериниң эмчиши.
Елизавета Ивановна Бажмаева — республика тубдиспансериниң ажилчысы.
Евгений Архипович Боготов — республика тубдиспансериниң санитаркамы.
Екатерина Максимовна Бутовская — божудуга бажыңның эмчиши, акушер-гинеколог.
Анна Тимофеевна Неделина — республика тубдиспансериниң санитаркамы.
Петр Петрович Осетников — Тыва АССР-ниң Харылааның бугуруелер-техниктиг эргелекчиси ивжилерге.
Мария Ивановна Павленко — Кызыл хоорайда пенсионер.
Мария Петровна Палкина — республика тубдиспансериниң санитаркамы.
Надежда Михайловна Педельова — божудуга бажыңның мидестразы.
Зинаида Никитична Пролетарь — республика тубдиспансериниң санитаркамы.
Анна Григорьевна Сидельникова — Кызыл хоорайда пенсионер.
Людмила Яковлевна Соловьева — республика тубдиспансериниң санитаркамы.
Галина Ивановна Федорова — божудуга бажыңның кол эмчиши.
Александра Григорьевна Шибкич — Тыва АССР-ниң Харылааның бугуруелер-техниктиг эргелекчиси материал-техниктиг хандырылга начальниги.
Александра Владимировна Шеналовская — Тыва АССР-ниң Харылааның бугуруелер-техниктиг эргелекчиси почта-хымыяла албан чериниң ивжилери.

БАРЫН-ХЕМЧИК РАЙОН
Людмила Владимировна Година — ветлаборатория эргелекчиси.
БАЙ-ТАГГА РАЙОН
Валентина Николаевна Иванова — «Тэли» совхозун ажилчыны.

Варвара Романовна Меньшикова — республика тубдиспансериниң санитаркамы.
Анна Васильевна Наботова — божудуга бажыңның эмчиши, акушер-гинеколог.
Анна Тимофеевна Неделина — республика тубдиспансериниң санитаркамы.
Петр Петрович Осетников — Тыва АССР-ниң Харылааның бугуруелер-техниктиг эргелекчиси ивжилерге.
Мария Ивановна Павленко — Кызыл хоорайда пенсионер.
Мария Петровна Палкина — республика тубдиспансериниң санитаркамы.
Надежда Михайловна Педельова — божудуга бажыңның мидестразы.
Зинаида Никитична Пролетарь — республика тубдиспансериниң санитаркамы.
Анна Григорьевна Сидельникова — Кызыл хоорайда пенсионер.
Людмила Яковлевна Соловьева — республика тубдиспансериниң санитаркамы.
Галина Ивановна Федорова — божудуга бажыңның кол эмчиши.
Александра Григорьевна Шибкич — Тыва АССР-ниң Харылааның бугуруелер-техниктиг эргелекчиси материал-техниктиг хандырылга начальниги.
Александра Владимировна Шеналовская — Тыва АССР-ниң Харылааның бугуруелер-техниктиг эргелекчиси почта-хымыяла албан чериниң ивжилери.

Салчак Хереатович Калдан — «Тэли» совхозун ажилчыны.
Калдан-оол Лопсанович Казаклов — «Бай-Тал» совхозун ажилчыны.
Калдан Сыргат-ооловна Су-ге-Майдар — «Тэли» совхозун ажилчыны.
Салчак Шарыевич Чуддум — «Тэли» совхозун ажилчыны.
Хертек Дорушарына Шойгу — Тываның «Советская» сандыгының начальниги.
ТАЦЫ РАЙОН
Степан Титович Вещпагин — С. К. Току аттыг совхозун сүт-бараан фермазының бригадалыгы.
Калдан Васильевна Доскалов — Балгазын районунуң ажилчыны.
Алифка Захаровна Иванова — С. К. Току аттыг совхозун кладовщица.
Людмила Телеевна Кижир-оол — С. К. Току аттыг совхозун ажилчыны.
Александра Михайловна Коздымаева — аялчотки дарекчилик ажилчыны.
Клавдия Александровна Лубышева — республиканың ажилчыны.
Петр Макарович Мелек — районунуң ажил-агылдың ажилчысы.
Мария Петровна Михайлова — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозун трактористи.
Николай Тимофеевич Мудый — «Тыва кобальт» дойбулатчы геологу.
Максим Иванович Наговицин — С. К. Току аттыг совхозун ажилчыны.

Александра Кузнецовна Новикова — Хову-Аксы рудниктиң дойбулатчы албан чериниң начальниги.
Имжап Чульдумович Ондар — С. К. Току аттыг совхозун ажилчыны.
Зоя Филипповна Отеева — Элегесте үстөк эмнегезиниң санитаркамы.
Демьян Федорович Оюл — Элегесте ортумак школын башкарып.
Степанович Петрович Ревайн — республикаторайда санитаркамы.
Иван Николаевич Решетников — С. К. Току аттыг совхозун чолхозчы.
Татьяна Федоровна Селина — район эмнегезиниң санитаркамы.
Елизавета Антоновна Степанова — республикаторайда санитаркамы.
Виктор Сергеевич Стрюков — Хову-Аксы рудниктиң электери башкарып.
Людмила Давыдовна Толош — С. К. Току аттыг совхозун ажилчыны.
Анна Федоровна Фескина — Владимирская ортумак школын эге класстар башкарып.
Галина Васильевна Чука — «Тыва кобальт» комбинатының электромонтеру.
Надежда Ивановна Юдакова — «Тыва кобальт» комбинатының аппаратчы-гидрометаллургу.

ТОЖУ РАЙОН

Коп Давыдович Шой-Суорун — «Тоора-Хем» совхозун ажилчыны.
Советиниң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.
Советиниң Преадиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.
Кызыл хоорай, 1975 чылдың декабрь 18.

Ажылдавышаан өөренир

«Тыва даг-дугу» комбинаттын арыгал фабриказының конторажына чедер бергеш, ийги кагыла хол инженерини кабинетинге чокшудал олурарында, оон бөлүк оолдар биче Уткунтур үлүгүлүп кээш, арамында бир-ле чүсө айттырып турар болду. Оларның чугаалакының ужу-кылды динчарымыска, шыгалада-даа туткан хемжирит болдулар.

Олар шунту 13 кизи — Ак-Довурактин профтехучилищени 1974 чылда дооскалар.

Сөөлү үеде олар деджирим санитар-техниктер бооп ажилдадылар. Ам чаа дерликте машиналарынга машинастер болурунга өөренип турарлары бо.

— Хуңуну ме ий-үш шах дургуунда теорияны өөренип, оон соода практика кырынга көрүп, ажилдап турар улус-ден, оларны башкымы, кол корпусунуң санитар-техниктер адып үстөстүгүн мехайгы «Визерий Андреевич Вохиня чугаалады.

— Миңа өөренип, ажилдап, билгит чедип ал турарымыска чоргаларың бис-деп, олар өөрчүкүлүт чугаалай-дыр.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

СОВЕТ-ТУРЦИЯ ЧУГААЛАЖЫШКЫННАР

АНКАРА. (СЭТА). ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин биле Турция Республиканың премьер-министри Сулейман Демирельдиниң аразында чугаалакышыкынар декабрь 27-де ивжилээш.

Совет Эвизини биле Турциянын аразында ийи талааны харылааларының байдалын болгаш оларны хөгжүдериңи перспективаларын чугаалакып көргөн. Каан ажилдакылаңың чедип адылган делесиле болгаш мөөнөттүнгөн дуржунамы ийи чуртту аразында өскө-даа чүүдөргө талазы-биле харылааларын совет болгаш турция улустарын эрге-ажылды барымдалаан улам ийи иденейждеринге эки үлүгүн болуп турар деп делдирээш.

Европада аймыл чок чорук болгаш каан ажилдакылаңы талачы-биле чөвүлгө хурадын түндүктеринге холбаштыр амык делегей байлыгының кайы-кылдыгына соунургалдык болуп турар негелдегит айтырылганын база чугаалакып көргөн. Бижик тайбыны бадалыг тургузарына үр уения программалык кылдыр Совет Эвизиниң болгаш Турциянын көрүп турары, чөвүлгө хурадын түннел актының бугу-ле чүүдөдери амыдыралга болгаштыр деп турарын талалар овозаан делдирээш.

ССРЭ-НИНГ ЧАЗАК ДЕЛЕГАЦИЯЗЫНЫНГ ТУРЦИЯДА ЧОРУПТУРАРЫ

АНКАРА. (СЭТА). Турцияда албанын аан-чоруун кылдып чедер берген ССРЭ-ниң чазак делегациязын баштап чоруу ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге алдар болдуруп, Турция Республиканың Премьер-министри С. Демирель дүште-ки шайлагла кылган.

Дүштеки шайлагла ССРЭ-нин чазак делегациязыны кезигувени, турция күрүне ажилдакылары киришкен.

Чымыг, найырадыг байдалга эркен шайлага үстүндө С. Демирель биле А. Н. Косыгин чугаалап олушкан.

Дүштеки шайлагла ССРЭ-нин чазак делегациязыны кезигувени, турция күрүне ажилдакылары киришкен.

Чымыг, найырадыг байдалга эркен шайлага үстүндө С. Демирель биле А. Н. Косыгин чугаалап олушкан.

Совет вертолеттун экипажын хостан үндүрген

ПЕНИН. (СЭТА). 1974 чылдың марттын 14-те дурум чок тузуп хорууган совет вертолеттун экипажын ныздат эрге-чыгаргалар хостан үндүрген дээриниң дугайында чорлоон.

КУР-нуң даштын хевиртер министриниң ораканчызыны Пенкин совет элчинге кылган делегацияны айтканы болза: «Ныздаттын дедисээрине эвезээр келбозонниң дугайында совет экипажтың бадалкышынының шынның ивжелег болдораткан» болгаш ныздат эрге-чыгаргалар вертолеттун экипажын хостан үндүрүр база вертолеттун совет талага эгидип бээр деп шийтпирин хулузуп алган.

Уш кизи экипажты совет мызыгаар вертолету ээр аараң шериг албанын кижини дурган алгаш, эмнегеге чедирине биле 1974 чылдың марттын 14-те Белиши районуна (Алтай край) ужудул чорукта билингер болгон. Ол вертолет ээр-берге метеорологту байдалга таварып берген дээрин мурунда-ла адынаткан. Кывар чүүл куларвын доостурга, ук вертолет мызыгаар чөгүндө КУР-нуң дедисээринге аргамонтун мырындан хонор ужурга таварышкан.

Дурум чок черге туткан совет экипажты болгаш вертолетту эгидип бээрин Совет чазак ныздат таладан чыгыш улаа эвез негелкөп.

ХҮННЭЭРЕКТИГ ГРУЗИЯНЫҢ ЫРААЖЫЗЫ

ДЫШТАНЫЛГА ЭГЕЛЭЭН

Грузиянын чери — байлаж болгаш чараш. Акм-дучма, хуннээр черин бурнуг шивелери, кашпал, бедик дагалары, кадыр орутары, чорган узун шивилери аиаа чорган кижинин сагыжынан ырааас. Шай, виноград ажаап турар кырган, чалы ажыл-шичерин ырлары, кайгамчыктыг хөгжүм, хат-салгыны ышкаш кашпагай танчы-сам кезеде тутунарыбас.

Ираклий Абашидзе 1909 чылда Грузия ССР-нин Хони деп черинге төртүтүнгөн. Шүдүкчү бодуун чогаал ажылы 1928 чылда эгелөөн. Шүдүктеринин баштайгы ному 1931 чылда парала үндүргөн. Он эгелерин, грузия, орус болгаш акм-дучма республикаларын улустарынын дылаарына он дүм хөй номнары паралатынчылаан.

Ираклий Абашидзе чогаал ажылы-биле чергелештер литература шичилелинин, критиканың айтырларынча улут кичөөтэй салып турар. Ираклий Виссарионович Абашидзе — академик, Грузия ССР-нин Эртемер академиянын оралакчы-президенти, Джавахарлал Неру шаңналынын лауреады.

Часты уткуп чалбарбаан мен— чыжырама куштар үнүн дыңдадым. Шал ногаан шаде көктүг шылыраарын өскербедим. Шагың мөгө эргилдеди база катан Магаданчыг олчазына мага ханга, Шаалама шимээн, даш чок үер чууктаан Майның хүнү

Чалынарда мейгилерин чайнажы-да, Хааламтай герел — от-да менден ырап, чиде берген. Часты уткуп чалбарбаан мен. Шавит даштар титленгилээн. Агарынаан хек-даван, шал ногаан шаде көк утундурган. Алыс чуртум — Кутанис, Хаамил даам биеэ хевээр — туружундан чайтаваан. А шагың мөгө эргилдеди олчазы боор Ачылыг часты база катан алтам барды. Отчудурган Ю. ИОНЦЕГЕШ.

Кызылдың төв Баканымң өд-баазын сайгылаачыры бо хуннере чайраадылар кыва берген. Хоораймң ортузуда селбегер-селбегер будуктарың оймас ногаал шивы улуз чагай, каас-шынж апар-гы турар. Сайгылаачынар чайрадыан каас-чараш шивини долгандыр кылаң доштар, чурук-хөрүктер шупту-ла көктүг, каттырынчыг, тоолчуругу. Школачыларынң кышкы дыштанылганы эгелээ. Бо хүнерде ол тоолчургушчыни көрө берген черде бичиң чаштарынң кыкы-хөгдөлү үзүбестээн. Кызылдан чуудан караңдым бадым (чурукта) тургулазын көр даан. А бо бөр чурукта Соок-Ирей хөгдүбейлерде ажаап келген, олар-быва кады ойнал-хөгсеп чоруп тур. Оюн-тоога, каткы-хөг ылаң хүнү бадыр орай күнеге чедир чалдыралып турар.

Фотоары А. ЗАЙЦЕВТИН.

Часты уткуп чалбарбаан мен— чыжырама куштар үнүн дыңдадым. Шал ногаан шаде көктүг шылыраарын өскербедим.

Чоннуң хереглелин хандырар

Чурт үлетпүрүге улустуң ус-шөөр чогаалыга бүүдүргелерни сайырадыр дуганыда айтырчы республиканың Министрлер Чөвүлели чугаалажып көргөн. Чурт үлетпүрүге улустуң ус-шөөр чогаалыга бүүдүргелерни сайырадыр, тус черинң материалдарын долору-биле ажылаар болгаш ус-шөөр кылгылаарга чоңуң хереглелин хандырар соруга-биле тускай доктарады республиканың Министрлер Чөвүлели хүдүлөп алган.

МАЙНЫҢ ЧЕЧЭЭ

(КЫСКА ТООЖУ)

(Тончүзү, Эгези №№ 299, 301, 303 «Шында»).

— Ийе, ийе, кончуг шын сөгдөл өр силер — деп, Базаң кырганынын чугаазына катчы берген. — Бистер — эки турачылар база-ла минээр чугаалажып, чаалажын чоруп-ла чагаа, дилэвисти чазаавыска бажып чордузус.

Кудча бажы-биле комот айкып каан үстүг быдаа бамдырт-кайып, дүгөн ээттиң чыды, бүүзү өргөзгөн дүл тыртып каан дүдүкчө кайтыска, чыгыт өр иштине ага таран турган. Хөрлөзөп орган чугаа хөөчү нөнөң хөңинге чогулук, ха-рааддалдан карарып орган хөрөө аде сыйбакан деп кылмыш келген. Ол бүшүк оорганын оңдөйткөш, от кымында улусту саналдыр көрүп ора чугаалаан.

— Чадгыс ияектиг, дөртен шаа боктуг мен. Демги ол маадыр кызынын чогууга белек кылдыр бок малым кезинг бээр мен.

Майның чаазы. Хүнүнү чыды бугу бойдузду эргелег куспаанга чаала алганзыг. Шынаада суг куштары, кара шаар дег, дойтуу-ла турар; дүрүзүлар узун моюнаның кылмайтышкан, кулузу хурээлээ хөлчүктер дооразында буттары саагактай каап чөмөн чоргулар. Дагалар пазы хек-даванга өкүнү кууадылган, чооголар ногаан хөвс-ле. Ий-чөөр чызып үер, сарыг текектин хордай шымы-биле шугу-лаңалып алтылаан. Даг биле шынаа арзаанда талар олтут, сөйфрам хооуунуң узун хооуунуң ужуна Сарыг-Талдың аыгыстары МЧАЭ-нин аратары аңдарып эгелей берген.

Бойдуз чөве-лаа дилрип, майдын үлө-хөрөк чогуу-лаа турза, дайынчыг урук-шугуң кижилерин сөгкүл-сагыжы хөлгөлөшкөн турган. Ол кара хөвөгөндө көжө бөзрөгө бүүдүрлөгөн күжү чүдөн артык илереп турган. Базаңның ады-нени чөвөй баш хойну фронтүжү үзүп чоруктан. Суму даргазы Дарыг биле гардажып хайгылачы Базаң ийи хамыж

дөрдө ширтек кырылче ужуң бар чыккан кижини туду тыртып алган. Эдылгың азия гимнастика өттүр от-көс-ле, Базаң уганын ишкылып, дем-бээрп эгелөөн. Черле онгарылабас Сумуға экин турган эвес, кырган ала-де, бугу аал ишти аймаарып, аптара-өтөк чыңчөрдөл, кара эм каткычымы дилеп эгелөөнөр. Биченей иглай каапкан, дыш турган ийи аякты эзертен мунгаш, эмчи чалап, Самагалдайже шимеш-ле кылганган.

Даң агарып орда, даштын өрттар даваны дагылаан. Улут эмчи каалаң артап четтикпейн чорда-ла, гардажып хайгылачы Чооду Базаң чок аларган.

Берге ажы-шүжүг аал кыры, өл сарыг киле-биле дуй каапкан деп, хөме базыл келген. Дайын шөлу-лаа сагышка кирер. Бөгүн болза — орай, даярта болза — эрте деп шак санай кыжынан чораян дайынчы хоран огуңуң кызын оорта чүңүгө кем кылган деп эмчи толдарткан. Эрес-дамын дайынчы огун арбап, сумунң чоңу чыгып келеш, хөөржүдүп кезең.

Өг дөрини соксап каанар. Иштоң-ле ийи айлыг, дүда-жук артык Биченей аар ажыга карартып бастырган кырган бөө-кунууңуң багай өңдө алуруп берген. Кыргынар эдерең, мал ажаарыжа бөзүн чөгөй органыр. Биченей сактырга, өг ишти эза куу-ла чүве, ожух дажы дег, үш боттары-ла үзүрөөнчү болган. Биченей чөкө хол куруп орап көнүк чок. От одал, аты-чөм кымыккаар, даарың, дашкаар үңгө-ле мал-биле сүржүр.

— Кыргынармың черде кагбас мен! Кырым сывар! Чүлгө кеннер эвес, харын ордулар бооп-даз артык көрей-деп, бир катан аашкынын орган.

Өг-бүлө ишти бир хүн элөөп чугаа кылганар. Ирей, калай огулуңа болдп салып алгашы чыгыс кыс казырамын он баш чык, өшкү-биле кады фронтүга дуза кылдыр үшкү удаа үзө сүрүп бергенер. Он соон-да харын кыргынарның чугаа-сооду үнүп, хөрээ чоорту ажып келген.

Ужен чыл эрткен. Дайынчы хөөрүң кыргында хөлгөчөк ак маньдан уран кыжы сомнал сыйлобоз тураскал чоргар, бедик көстүп турган. Он шымыш бажында бөш адыр сыдыс Успа кырың-че тал-бөдө халайып бадым чыккан хүнүң хөрөлөгө хан кызыл кымыш чайнаш, турскаалды улам сүрдүг болгаш чараш кылдыр шименкен.

Турскаалдың элөөде майның дилриг чөкөчөтөрн камны аажок өргүп каан. — Минута кадында ыржым. Хүндүкелдиң болгаш сактышымын минутагы...

Ында чымылган кижиле дөй. Чидыг кызыл галстуктарыг пионерлер одуруглай чыскалышкан. Чыскаалдың бажында төөгү башкымы Салчак Семисоол дайынчы орден, медальдарын кылайты кадап алган, бодалга алып, калчазымаар кек бажым мөгөйткелен, ажаа-да хөртш сыны арай бүшкө берген көстүп турган. Он өрүлдүр, турскаалдык ий-мында, аржымы чүшкүзүчүк союлган, бажынын суук чок дүктөра хөлбээрп үнүп келген, боралдыр шырайлыг кады кижиг турган. Ол буттарың черде кадан каан чүве ышкаш, шимеш-даа кылмышкан. Караның чажы чаагынын алдым талазында саргы хире кара мөңин хөме ал бамды турда бөзүн, чола тууду, холун харбаш кылбаан. Кады-биле кожа күдөр шынгып, хүрчү аршынып, хып дөзө анык эр бөш хире харлыг урууң холонда чедип алган турган. Озалааш көстүп турган ол үш кижини үе-шагың чадазы ден-даа болту дег сакмыдарар.

Сактышымын минутагы төгөң. Семисоол башкы бажым көдүрүп келеш, улуг тыгың.

— Ийе, кады дайындажын чордузус — деп, башкы чугаазын уламчылаан. — Бисти дөш, байгы өрөмчөйдө өрү адылгы, өөр назының бугу-ле манна-ныгың солдатыгыг келер үези дөш өлүр тының харам-меңбегин тура, демир бөзүн кыва бээр мылгы күштүг, ханың дайынчы хазымы катантыва-зың, чүлгө бистинден эвес, харын бугу бөмбүрөктен иңай турару дөш бөрөөрү, туркуру бистин мөрүвүсө оңаажып турар-дыр. Бистер оңу кылдыр өөр кызыл бис. Эрткен орууушче хая көрүң утпас бас. Чүгө дээрге өгбө-төгүвүстүң үе-дүптөш бөр үер-салдымыңа артырып келген бугу-ле эки чүдү бөгүгү байлаастанды долдузду. Он иштине кижинин амы-тыны, асканын кекини-эң-ле ушангы байлаак ол дээр мен. Дайынчы экин Чооду Базаңнын, ол ишкан муң-муң мадырларың дилди сооруң сактып көзүрөгө, бистин бөгүгү аксымыс кезини олар ычээр-ла-ла өттүр көрүң, ол бугуң боттарыңды амы-тымы-биле орайп берген кылдыр биднер-лар. Олары мөңгө парга утпас бас. Утпас бас...

Часты уткуп чалбарбаан мен— чыжырама куштар үнүн дыңдадым. Шал ногаан шаде көктүг шылыраарын өскербедим.

Часты уткуп чалбарбаан мен. Шавит даштар титленгилээн. Агарынаан хек-даван, шал ногаан шаде көк утундурган. Алыс чуртум — Кутанис, Хаамил даам биеэ хевээр — туружундан чайтаваан. А шагың мөгө эргилдеди олчазы боор Ачылыг часты база катан алтам барды. Отчудурган Ю. ИОНЦЕГЕШ.

СОЛУН, ХӨГЛҮГ

Республиканың школачыларының кышкы дыштанылганы чер-черде организастыг эгелөөн. Школа бугуң дыштанылганы артырериниң планын баш бурунгаар түргүзүп ал, ол бугаар ажааңды кыргынар. Спорттун азын-бүрү хөвирлериниң маргылдаалар, солун темаларыг кезжөөр болгаш пионерки чыгыштар, эскүрсина, походтар, солун номнар көмчүтүр, кино, комменттер көмүчүр дөш черде солун чүңү чок дөр! Бо хүнерде школарда хөглүг ырлар чангыланган. Оймас ногаан шивилериниң сыдыскал-дыр кааптан алган, ону долгандыр биче чаштар аяны-бүрү дүрүзүр келди, хуудуп алган тапшы-самны тепкен, ырап-шоорлашкан ойнал-хөгдөл турарлар. Ол дөргө-че чаа чылдың улугказы — чаагай байыралдың эгелөөнү.

Солун хөглүг маргылдааларын планда хөвнү кыргын. РСФСР-нин зона аайы-биле болуп хаак маргылдааныга кыргыр дөш районнар школына баш бурунгаар түргүзүп ал, ол бугаар ажааңды кыргынар. Спорттун азын-бүрү хөвирлериниң маргылдаалар, солун темаларыг кезжөөр болгаш пионерки чыгыштар, эскүрсина, походтар, солун номнар көмчүтүр, кино, комменттер көмүчүр дөш черде солун чүңү чок дөр! Бо хүнерде школарда хөглүг ырлар чангыланган. Оймас ногаан шивилериниң сыдыскал-дыр кааптан алган, ону долгандыр биче чаштар аяны-бүрү дүрүзүр келди, хуудуп алган тапшы-самны тепкен, ырап-шоорлашкан ойнал-хөгдөл турарлар. Ол дөргө-че чаа чылдың улугказы — чаагай байыралдың эгелөөнү.

Солун хөглүг маргылдааларын планда хөвнү кыргын. РСФСР-нин зона аайы-биле болуп хаак маргылдааныга кыргыр дөш районнар школына баш бурунгаар түргүзүп ал, ол бугаар ажааңды кыргынар. Спорттун азын-бүрү хөвирлериниң маргылдаалар, солун темаларыг кезжөөр болгаш пионерки чыгыштар, эскүрсина, походтар, солун номнар көмчүтүр, кино, комменттер көмүчүр дөш черде солун чүңү чок дөр! Бо хүнерде школарда хөглүг ырлар чангыланган. Оймас ногаан шивилериниң сыдыскал-дыр кааптан алган, ону долгандыр биче чаштар аяны-бүрү дүрүзүр келди, хуудуп алган тапшы-самны тепкен, ырап-шоорлашкан ойнал-хөгдөл турарлар. Ол дөргө-че чаа чылдың улугказы — чаагай байыралдың эгелөөнү.

Солун хөглүг маргылдааларын планда хөвнү кыргын. РСФСР-нин зона аайы-биле болуп хаак маргылдааныга кыргыр дөш районнар школына баш бурунгаар түргүзүп ал, ол бугаар ажааңды кыргынар. Спорттун азын-бүрү хөвирлериниң маргылдаалар, солун темаларыг кезжөөр болгаш пионерки чыгыштар, эскүрсина, походтар, солун номнар көмчүтүр, кино, комменттер көмүчүр дөш черде солун чүңү чок дөр! Бо хүнерде школарда хөглүг ырлар чангыланган. Оймас ногаан шивилериниң сыдыскал-дыр кааптан алган, ону долгандыр биче чаштар аяны-бүрү дүрүзүр келди, хуудуп алган тапшы-самны тепкен, ырап-шоорлашкан ойнал-хөгдөл турарлар. Ол дөргө-че чаа чылдың улугказы — чаагай байыралдың эгелөөнү.

Солун хөглүг маргылдааларын планда хөвнү кыргын. РСФСР-нин зона аайы-биле болуп хаак маргылдааныга кыргыр дөш районнар школына баш бурунгаар түргүзүп ал, ол бугаар ажааңды кыргынар. Спорттун азын-бүрү хөвирлериниң маргылдаалар, солун темаларыг кезжөөр болгаш пионерки чыгыштар, эскүрсина, походтар, солун номнар көмчүтүр, кино, комменттер көмүчүр дөш черде солун чүңү чок дөр! Бо хүнерде школарда хөглүг ырлар чангыланган. Оймас ногаан шивилериниң сыдыскал-дыр кааптан алган, ону долгандыр биче чаштар аяны-бүрү дүрүзүр келди, хуудуп алган тапшы-самны тепкен, ырап-шоорлашкан ойнал-хөгдөл турарлар. Ол дөргө-че чаа чылдың улугказы — чаагай байыралдың эгелөөнү.

Көк-ооз ЧАМЫЯҢ.

Спорт

ШТАНГИСТЕР МАРГЫШКАН

ЧУРУКТАРДА: 52 килограммга чемпион болган В. Хөвөңмөй (оң талазында); штанга көдүреринге СССР-нің спорт мастеринге кандидат Е. Черногирвоо (солгай талазында).

КИНО

Аар атлетикага Сибирь хоорайларының штагистериниң солун маргылдааны эртек дыштаныр хүнерде Кызылдың Пионерлер бажыныга болуп эрткен. Ол улуг маргылдаага Ленинский, Абазынский, Черноторский, Минусский орай болгаш Кызылдың шывилде командаларының спортчулары кырып, күжүн ишөөшкөнөр. Эң чык дөңгө чемпион ат дөш спортчу демсел Кызылдың төлөзү Валентин Хөвөңмөй биле Минусскийдеп келген Александр Леонтев оларның аразында болган. Штаганга хөвөңмөй көдүреринге болгаш ону ийи үндүреринге катан ийиткен-биле 132 килограмм 500 граммы көдүргөн, Валентин Хөвөңмөй бирги черин элөөн. Штаганга көдүреринге Черногорск хоорайның чемпиону Истр Артюшенко 56 килограмм чедир деңизинг спортчуларының аразында бирги чер-бүзүрелдин-биле алган. Оң мурунда чылдарда ийи көдүрериниң эң чык ийиткени кырып, бистид ублуканын каш даклар ийону дораан Игорь Парноу улаада 56 килограмм

деңизинг штагистериниң маргылдааныга кырышкен ийиги черин алган. Анык чурттуг Иван Титович штаганга көдүрериниң хөвиринге ийиткен-биле 182 килограмм 500 граммы көдүргөн, 60 кг деңизинг спортчуларының аразында тилекчи болуп үнгөн. Черногорский спортчузу Борис Флиер штаганга көдүрериниң чараш техниканы көргүзүп, ук маргылдаага эки белеткененин бадыткап, штаганга хөвөңмөй көдүреринге ийиткен-биле 190 килограммы көдүргөн, чык дөңгө чемпион болган. 75 кг деңизинг штагистериниң аразында болган маргылдаа кончуг солун болган. Маюа Тыва АССР-нің каш даклар чемпионугу, штаганга СССР-нің спорт мастеринге кандидат, спорттун национал хөвирлеринге РСФСР-нің спорт мастери Евгений Черногирвоо биле Красноярск крайның чемпиону Александр Бер-

няцкий олар боттарының аразында шаңгалдыг чер дөш маргышканар. Түңгөлүндө Александр Берняцкий тилекчи. Анык хоорайның чемпионы Виктор Лазаренко, Бронислав Бобровцов, Владимир Неустроев олар боттарының тус-тус деңизлеринге бирги черлерин алгаш, чемпион атка төлөптөг болганар. Ийи хүн үргүлүдөн спортчу демселдин түңгөлүндө Анык хоорайның шывилдек командалык штагистериниң команда талазы-биле бирги черин алгаш, Кызыл хоорайның күш-культура болгаш спорт комитетиниң шывилер кубогу, бирги черинг аялы-лому, турскаалдыг ымыла-биле шаңгалган. Минусскийдек командалык ийиги, Кызыл хоорайның спортчулары үшүк черлерин алганар. Тус-тус деңизлерге чемпион болган штагистер өрөгөктөр белектер, хүндүлс бажыктер-биле шаңгалганар. В. ЧАДАМБА.

Кызылдың КАН-ы 1974 чылдың май 22-де Любовь Васильевна Седой-оога тывыскамы чылаачының ДБ сериялыг № 548971 шымылганы чыгышынден, ону күш чок деп санаар.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ: ИНАКС 667000. Кызыл, Шетники-Бравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторун 24-63, редакторун оралакчыларының 35-24, 31-75, пропаганда кылдызын 31-75, харыскалгалыг секретарының 23-54, партияг амылдар кылдызын 37-13, культура кылдызын 23-54, көзө ажыгагы кылдызын 21-47, үлетур кылдызын 22-64, чагаа кылдызын 41-27, информатка база совет тургузат кылдызын 20-60, корректорларын 27-41, бугалтерияны 60-22, солун келбей барганда 32-75 телефонче холгар.

Тираж 15991. ЧАГЫГ № 4440. СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР. ТС-01304.